

Bob Crébas **Het land
van goed
naar beter**

Op weg naar
Blue Zone NL

Inhoud

Inleiding	7
Winnend recept	17
Een goed gesprek	28
Motivatie	34
Meedoen	47
Ondernemen	67
Belastingen	84
Basisinkomen	103
Schuld	114
Gezondheid	128
Zelfredzaam	142
Samen regelen	153
Wonen	162
Platteland	183
Sociale cohesie	202
Betrokkenheid	212
Dorpsstraat Ons Dorp	220
De toekomst in	235
Eigen land	253
Bestuur	262
Hoe verder	276
Winnaars	290
Nawoord	303
Bronnen van inspiratie	306
Verantwoording	308

Inleiding

‘Met mij gaat het goed, met ons gaat het slecht. Tevreden met zichzelf en met de eigen omstandigheden, chagrijnig over de rest van het land.’ Zo vatte het Sociaal en Cultureel Planbureau de stemming van ons land jarenlang samen. Klopt dit nog wel? Na jaren van crisis groeit de economie krachtig en daalt de werkloosheid snel. Feit is dat het ‘met ons’ eigenlijk uitstekend gaat. Met jou ook? Mooi, met mij ook.

Maar hoe gaat het met miljoenen andere mensen met wie we in dit land samenleven, de mensen die we niet regelmatig spreken op het werk en in de kroeg? De honderdduizenden arbeidsongeschikten, de overbelasten aan de onderkant van de arbeidsmarkt, de mensen die te weinig slapen, ongezond eten, roken, drinken en nogal wat medicijnen slikken?

Op Facebook gaan de duimpjes altijd maar weer omhoog, toch er is zoveel angst en onzekerheid, zoveel financiële zorgen. Verdwijnt 45% van alle werkgelegenheid door robotisering? Wordt de banen- en woningmarkt bedreigd door nieuwkomers uit het buitenland die zomaar de wachtrij lijken te passeren? Miljoenen mensen staan buiten het arbeidsproces terwijl de menselijkheid uit de zorg is geknepen en er te weinig leraren, politieagenten, bouwvakkers en vrachtwagenchauffeurs zijn. Behaagzieke politici doen beloften en maken schuld: in de psyche van de burger en op de financiële markten, waar de geldpersen

Winnend recept

Gelukkig en gezond oud worden zit hem grotendeels in je leefomgeving. De plek van je wieg en de gemeenschap waarin je opgroeit bepalen in sterke mate de kans op gezond ouder worden. Als we naar onze geschiedenis kijken, zien we dat de levensverwachting aanzienlijk stijgt in een gemeenschap waar goede sanitaire voorzieningen zijn, schoon water, goede gezondheidszorg en gevarieerd voedsel. In Nederland is in een paar eeuwen tijd de levensverwachting op deze manier gestegen van 40 naar 80 jaar. En wereldwijd gaat het de goede kant op – ook al kunnen we ons zo een paar regio's voor de geest halen waar nog flink wat moet gebeuren.

De Wereldgezondheidsorganisatie schrijft dat baby's uit arme landen ruwweg 60 jaar worden en uit welvarende landen 80 jaar of ouder.¹ De kloof wordt echter snel kleiner. De levensverwachting van pasgeboren baby's is in arme landen in 15 jaar tijd met 5 jaar gestegen. De baby's die vandaag de dag in Afrika worden geboren, hebben de kans ruim 9 jaar ouder te worden dan baby's die in 2000 zijn geboren, zo stelt het rapport van de Wereldgezondheidsorganisatie.

Maar ook tussen welvarende landen onderling zijn er grote verschillen. Neem de levensverwachting van Noord-Amerikanen: die blijft 4 jaar achter bij die van Japanners en daalt inmiddels. Binnen de Verenigde Staten zelf loopt het verschil tussen de gebieden met de kortste en de langste levensverwachting op tot meer dan 20 jaar.

En ook in ons kleine, welvarende Nederland zijn de verschillen in levensverwachting opvallend groot. In 2016 was die bij geboorte voor mannen 79,9 jaar en voor vrouwen 83,1.² Naast geslacht speelt opleiding een grote rol. Hoogopgeleide mannen leven 6 jaar langer dan laagopgeleide. Mannen die alleen basisonderwijs hebben gehad, worden gemiddeld 76,6 jaar oud; hebben ze een hbo- of wetenschappelijke opleiding gevolgd, dan worden ze gemiddeld 82,6 jaar. Bij vrouwen is dat verschil maar liefst 6,7 jaar: laagopgeleide vrouwen worden gemiddeld 80,2 jaar en hoogopgeleiden gemiddeld 86,9 jaar.³

Volg je een leuke opleiding en krijg je een prima baan, dan leef je langer in goede gezondheid. Opgroeien in een goede buurt krypt de levensverwachting ook flink op. Rotterdammers in de wijk Nesselande leven bijvoorbeeld gemiddeld 7 jaar langer dan inwoners van de Tarwewijk, zo blijkt uit onderzoek van professor Lex Burdorf, hoogleraar determinanten van volksgezondheid aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Waar zit hem dat in?

In *Monitor*, het magazine van het Erasmus MC, licht Burdorf het toe. Hij maakt in het artikel onderscheid tussen persoonlijke kenmerken van de bewoners en de specifieke leefomgeving. ‘Maar liefst 20 tot 40% van de verschillen in levensverwachting is te verklaren door scholing en inkomen, zegt Burdorf en ‘Een beter salaris biedt je gewoon meer kansen in het leven en dat zorgt voor een betere gezondheid, zowel fysiek als mentaal.’ In het artikel geeft Burdorf aan dat leefstijl een grote persoonlijke factor is die mede bepaalt

hoe oud iemand wordt. Roken, weinig bewegen, overmatig alcoholgebruik en slechte voeding veroorzaken zo’n 50% van alle ziekte last – een maat voor de totale hoeveelheid gezondheid die in de bevolking verloren gaat door ziekte. Roken alleen al verklaart zo’n anderhalf jaar van het verschil in levensverwachting ‘tussen Rotterdamse buurten’. ‘Het is nu eenmaal zo dat in minder welgestelde wijken meer wordt gerookt,’ zegt Burdorf. ‘En ja, als je in een buurt woont waar veel mensen roken, is er ook minder aandrang om te stoppen. De sociale norm speelt een belangrijke rol.’

Dat ook de leefomgeving een grote rol speelt, blijkt uit factoren als sociale cohesie en luchtverontreiniging. De buurt waarin mensen veel met elkaar optrekken, is goed voor de mentale gezondheid van de inwoners, volgens het artikel in *Monitor*. ‘Opvallend is dat factoren op elkaar inwerken,’ zegt Burdorf. ‘Neem een buurt waarin veel werklozen zijn, maar waar wel een sterke sociale cohesie bestaat. Dan is de invloed van de werkloosheid op de – goede – mentale gezondheid van de bewoners veel minder groot dan in een buurt met een slechte cohesie.’

Volgens Burdorf is luchtverontreiniging de allerbelangrijkste factor van de leefomgeving met invloed op onze levensverwachting. Volgens hem is dankzij een schonere lucht de gemiddelde levensverwachting in Nederland 5,5 jaar gestegen in de afgelopen tientallen jaren. Van de maximaal zeven jaar verschil tussen de diverse buurten van Rotterdam is een half jaar te verklaren door luchtverontreiniging. Burdorf: ‘Dat we in Rotterdam een half jaar langer kunnen leven als we meer doen aan het terugdringen van de luchtverontreiniging, is inmiddels doorgedrongen tot de gemeenteraad. Ons onderzoek heeft ertoe bijgedragen dat de stad vanaf januari 2016 niet meer toegankelijk is voor zwaar vervuilende dieselauto’s.’⁴

onze samenleving alle kosten draagt van mensen met een uitkering en evengoed buitenlanders het werk laat doen. Wordt wakker mensen, we slopen de samenleving.

Deze mismatch, die je in veel landen ziet, is een grote bron van onvrede. In het Verenigd Koninkrijk wordt 70 tot 80% van al het voedsel door buitenlandse seizoenarbeiders geogst. Die gang van zaken lokte stemmers naar het Brexitkamp. Trump won met de belofte de Mexicanen te weren. Uit deze voorbeelden blijkt overigens ook dat niet de islam het grote pijnpunt is – zoals veel mensen suggereren – maar arbeidsmigratie. Vrij verkeer van handel en arbeid ondermijnt de onderkant van de arbeidsmarkt, het zet de leefbaarheid in sommige woonbuurten onder druk en het bedreigt alle idealen die we in en met Europa hebben, zoals vrij verkeer van handel en arbeid... Daar moet een oplossing voor gevonden worden, want aan protectionisme en het opsplitsen van Europa hangen ook prijskaartjes.

Ondernemen

Aan de onderkant van de arbeidsmarkt draait alles om loonkosten. Aan de bovenkant van de arbeidsmarkt willen mensen zich kunnen blijven ontwikkelen, bij voorkeur een leven lang. Ieder mens wil voor vol worden aangezien, zoekt bepaalde zekerheden, maar wil toch ook de vrijheid hebben zijn eigen weg te vinden. De vrijheid om je te ontwikkelen in een richting die bij je past, waar je van betekenis kunt zijn. Ondernemers, bij uitstek de mensen die zelf de regie nemen in het leven, hebben nu te maken met ontmoedigend veel risico's bij het aannemen van personeel. Daardoor laten ze kansen liggen en zijn bepaalde mensen op de arbeidsmarkt de dupe. Kan dat niet anders?

Werkgever

Denk bij een werkgever nou eens niet aan de Belastingdienst die duizenden mensen ontslaat met een riante vertrekregeling van € 75.000 per persoon en daarna weer mensen moet inhuren. Denk ook even niet aan een zorginstelling die broodnodige verplegers ontslaat vanwege gedwongen bezuinigingen en ze daarna weer duur inhuurt via een uitzendbureau. Denk ook maar niet aan multinational Philips die zijn boekhouding naar India verhuist. Denk nu

eens aan een optimist met een goed idee voor de wereld. Aan iemand die graag zijn eigen boontjes dopt, een winkeltje heeft, een uitvinding heeft gedaan en een fabriekje begint, een horecazaak runt of het boerenbedrijf van zijn ouders overneemt.

Glazen bol

Zeker als geld van derden nodig is – van de bank, particuliere investeerders of familie en vrienden – moet een ondernemer een inschatting maken van de toekomst. Vaak met meerdere scenario's, want het kan mee- én tegenvallen. In beide gevallen is de werkelijkheid vaak extremer dan je durft op te schrijven, is mijn ervaring. Een plan kan totaal niet aanslaan maar het kan ook een megasucces blijken. Ik had bijvoorbeeld veel meer verwacht van de belangstelling voor duurzame kleding van zijdezacht brandnetelgaren. Anderzijds kwam het succes van Marktplaats.nl in mijn stoutste dromen niet voor.

Al die mooie plannen op papier zeggen weinig over de harde werkelijkheid. Het is continu inspelen op de wensen van de klant. Kijken, luisteren, finetunen en soms razendsnel het verdienmodel omgooien. Als je te optimistisch bent en de omzet tegenvalt en er dus minder werk voorhanden is, volgt straf; als werkgever blijf je kosten maken voor medewerkers voor wie geen werk meer is. Eerst probeer je iemand zo lang mogelijk vast te houden, want ontslaan doe je niet graag, en misschien trekt de markt wel aan. Maar als het echt niet meer lukt, volgt een forse naheffing gerelateerd aan de gewerkte periode. Zakelijk gezien had je iemand dus beter zo snel mogelijk moeten ontslaan. Of achteraf gesproken: beter minder mensen aan kunnen nemen. Maar wees eerlijk, alleen veeboeren kijken wel eens een koe in de kont.

Een ondernemer moet risico's inschatten en elimineren: automatisering, markten die bliksemsnel veranderen, personeel dat de pensioenleeftijd niet haalt door een ongezonde levensstijl. Omdat alle risico's bij de kleine ondernemer liggen, is het eigenlijk dom en onverantwoord als hij iemand aanneemt die bijvoorbeeld rookt of zwaarlijvig is. De voorziene extra ziektekosten en ontslagregeling kan hij er maar beter meteen bij optellen. Ouderen in dienst nemen is extra duur, want hun salaris ligt hoger dan dat van jongeren en de kans op verzuim in bepaalde beroepsgroepen neemt toe met de leeftijd. Zeker starters en kleinere bedrijven zullen daarom bij voorkeur een jongere aannemen.

Niet verbazingwekkend dat er veel boze kleine bazen rondlopen in ons land. Ze waren iets te makkelijk met het aannemen van mensen en hebben het helemaal gehad met de idiote regels rond arbeid. Vaak bedacht voor en goedgekeurd door overheidsinstellingen, vakbonden en multinationals die wel een pijntje kunnen verdragen omdat ze de lasten gewoon bij een ander neerleggen. Nee, de managers verdienen er geen cent minder om.

Risicovol

Werkgevers moeten zo min mogelijk kosten maken. Doen ze dat niet, dan worden ze uit de markt gedrukt. Van de startende bedrijven is na 5 jaar 40% alweer gestopt. Zo'n 230.000 bedrijven hebben minder dan 5 mensen in dienst. 70.000 bedrijven hebben 5 tot 10 mensen in dienst. Mensen in vaste dienst nemen is voor een kleine ondernemer zo risicovol dat je bijna achterlijk bent als je dit doet. Gevestigde winkels gaan kapot omdat ze met hun oudere, beter betaalde personeelsleden niet op kunnen tegen die nieuwkomers in

Gezondheid

In een Blue Zone eten en drinken de mensen gezond. Dat is van groot belang voor een lang en gelukkig leven. Door mondialisering kunnen we tegenwoordig gerechten eten uit de hele wereld, zoals Chinees, Italiaans, Grieks, Surinaams, Mexicaans en de bekende Amerikaanse hamburger met patat. Alles is binnen handbereik, maar wat en hoeveel en hoe gezond we eten en drinken wordt vooral door onze woonomgeving en smaakvoorkeur bepaald. Er is jammer genoeg een tendens dat we ondanks het brede en gezonde aanbod dat meer dan ooit verkrijgbaar is, vooral ongezonder eten en drinken dan vroeger. We eten en drinken vandaag de dag vooral te veel in verhouding tot ons bewegingspatroon en krijgen daarbij bovendien te veel suikers, zout en alcohol binnen. Deze ontwikkeling is wereldwijd en geldt voor een steeds grotere groep burgers, dus niet alleen voor mensen met een lager inkomen.

Rosanne Hertzberger schrijft in haar boek *Ode aan de e-nummers* (2017) dat in de lagere klassen van de westerse wereld vooral de vrouwen dik en de mannen mager zijn en bij de welgestelde mensen vooral de mannen zwaarlijvig en de vrouwen slank. Dit zouden wel eens de sportende vrouwen kunnen zijn met een boek over gezonde voeding op de keukentafel.

Zoals beschreven in het eerste hoofdstuk leven mensen die in arme wijken wonen korter dan de mensen in de betere wijken. Inmiddels neemt de gemiddelde levensverwachting in de Verenigde Staten zelfs af. The American Dream blijkt steeds moeilijker te verwezenlijken. Het aantal armen stijgt en de armen worden armer. Door stress als gevolg van economische onzekerheid wordt de groep met alcohol- en drugsverslavingen groter, evenals het aantal mensen met obesitas, stellen experts.⁶⁹

Een beter betaalde baan is vrijwel de enige kans om uit deze negatieve leefomgeving te ontsnappen. De betrokkenen zelf voelen goed aan dat ze in slechte omstandigheden verkeren. Maar hoe kunnen ze daaraan ontsnappen? Hun leefsituatie leidt tot stress en depressiviteit. Nog maar een sigaret, drugs, alcohol of fastfood: het vormt samen met geldgebrek een dodelijke, vicieuze cirkel.

Maar dus niet alleen de armen, iedereen wordt van jongs af aan blootgesteld aan risico's van te weinig beweging, ongezond eten, drinken, roken en andere drugsverslavingen. En niet iedereen kan zich een lifestylecoach of diëtist permitteren.

Overgewicht

In de afgelopen jaren zijn veel infectieziekten succesvol bestreden. Jaarlijks sterven wereldwijd nog ongeveer 0,6 miljoen mensen aan malaria, 1,5 miljoen aan tuberculose en 1,5 miljoen mensen aan hiv/aids.⁷⁰ Terwijl we worden overladen met berichten over moord en doodslag en (dreigende) bomaanslagen, zijn er huis-tuin-en-keukenzaken die vele malen bedreigender zijn voor je gezondheid: hoge bloeddruk, hoog cholesterolgehalte, overgewicht, te weinig

lichaamsbeweging, rookverslaving, een hang naar vet en zout eten of veel toegevoegde suikers.

Let wel: jaarlijks sterven er wereldwijd minstens 1,5 miljoen mensen aan diabetes.⁷¹ En deze aandoening is een steeds grotere bedreiging voor onze gezondheid. Niet in verwegistan, nee, gewoon in ons welvarende Nederland.

Maar ja, wat is makkelijker dan met een zak chips en een cola of biertje op de bank naar de dreigingen op het journaal kijken? Volgens de voedingsindustrie en de meeste politieke partijen ben je zelf verantwoordelijk. Eigen schuld, dikke bult.

Maar samen betalen we de rekening, dat dan weer wel. Diabetes kostte de belastingbetaler in 2011 al € 1,7 miljard per jaar.⁷² In totaal kost diabetes de Nederlandse maatschappij maar liefst ongeveer € 10 miljard per jaar, dat berekende adviesbureau Booz & Company, in opdracht van farmaceut Novo Nordisk. Die 10 miljard bestaat enerzijds uit uitgaven aan diabeteszorg, maar voor een belangrijker deel aan verloren arbeidsuren.⁷³ Het RIVM verwacht een verdere stijging in de ziektelast en in het percentage mensen met overgewicht door ongezonde voeding.

De helft van de Nederlanders heeft al overgewicht. 1,2 miljoen Nederlanders hebben diabetes – 1 op de 14 mensen – en elke week komen daar 1.200 bij als gevolg van obesitas.

Overgewicht vergroot niet alleen de kans op diabetes type 2, het leidt ook tot hoge bloeddruk, galstenen, hart- en vaatziekten, rug- en gewrichtsklachten en bepaalde soorten kanker. Kortom, overgewicht leidt tot een korter leven in volledige gezondheid en tot een vroegtijdige dood. En we weten hoe dit komt.⁷⁴

Een voorbeeld. Suikerhoudende drank maakt het bijna onmogelijk om de suikeraanbeveling van de World Health Organization (WHO) te halen. Met een enkel glaasje frisdrank of vruchtensap of 2 glaasjes melk overschrijd je de norm

voor de hele dag – maximaal 6 theelepeltjes suiker. Die suikeraanbeveling van de WHO is er niet voor niets. Maar liefst zo'n 5 miljoen Nederlanders lijden aan niet-alcoholische leververvetting. Je las het goed: 5 miljoen landgenoten leiden aan niet-alcoholische leververvetting. 5 van de 17 miljoen. Fransen noemen het de 'frisdrankziekte' omdat de suikers in frisdrank door de lever worden omgezet in vet. Bij 30% van de mensen met deze kwaal komen er ontstekingen bij die op termijn tot ernstige gevolgen leiden. Vetleverziekte wordt al geconstateerd bij heel jonge kinderen en komt ook voor bij slanke mensen.

Als je als overheid gezond eten en drinken 'eigen verantwoordelijkheid' noemt, maar ondertussen aanbieders van ongezond eten en verslavende middelen de vrije hand geeft, dan ga je zelf je (politieke) verantwoordelijkheid uit de weg.

Roken

Het feit dat (en de manier waarop) politieke partijen de tabakslobby beschermen, is stuitend. Longartsen Wanda de Kanter en Pauline Dekker trekken hiertegen ten strijde. Beiden hebben jaren met plezier gerookt. Ze weten hoe moeilijk het is om te stoppen, maar ook wat roken aanricht en wat je kunt doen om te voorkomen dat mensen gaan roken. Ze hebben compassie met hun patiënten, de slachtoffers – niet met de dealers die hen de dood in jagen: de tabaksindustrie.⁷⁵

cDA'er Hans Hillen – jarenlang gerenommeerd Tweede Kamerlid én adviseur van de British American Tobacco – is door De Kanter en Dekker uitgeroepen tot 'Officier in de Orde van Tabakslobbyisten'. Ze zijn niet de enigen die het zo zien.

Dorpsstraat Ons Dorp

Pas sinds de jaren 60 hebben we ons ontworsteld aan de overheersing van rijke landheren, kerk en staat. Het kapitaal doet wat het altijd al deed: geld verdienen tegen zo laag mogelijke kosten. Lees: met zo weinig mogelijk arbeiders. De groei van bedrijven als Philips ging ooit gepaard met zorg voor het eigen personeel, zoals huizenbouw en de zorg voor de gezondheid van de medewerkers. Tegenwoordig heeft Philips zelfs de banden met de eigen voetbalclub psv (Philips Sport Vereniging) vrijwel doorgeknipt om te kunnen concurreren op de wereldmarkt. Alles voor de winst en het belang van de aandeelhouders.

De zorgzaamheid van bedrijven voor hun medewerkers is overgeheveld naar de overheid.

Maar wat nu als de overheid zich terugtrekt en steeds meer rekent op de zelfredzaamheid van haar burgers? Marktwerking is een ramp op de decemberdag dat je je ziektekostenverzekering heroverweegt. Wanneer maak je de juiste keus? Wel eens van de paradox van keuzes gehoord? Meer keuzes betekent meer mogelijkheden, maar ook meer twijfel, wanneer doe je het goed? Wie uit te veel snoepjes of zeepjes moet kiezen loopt liever door, analyseerde

psycholoog Barry Schwartz.¹⁴⁶ Mijn telefoonabonnement, mijn energieleverancier, mijn gezondheidsverzekering, mijn pensioenpot, te veel keus, te veel stress. Het idee van zelfredzaamheid en eigen wil voelde slechts kort bevrijdend. Ho stop, we weten het, maar we kunnen niet meer, we zijn het zat.

Lokaal

‘Europa’ en de onvermijdelijke globalisering wordt door velen verketterd, vooral omdat het de machthebbers niet lukt het eigen huis, met voor- en achtertuin, op orde te houden. De Blue Zone biedt nieuw perspectief, een handleiding voor een verleidelijk geregeld bestaan, waar mensen lang en gelukkig leven. Een sprookjeswereld die doet dromen van vakantie, van het heerlijke leventje in een all-inclusive resort. Make America Great Again (Trump), Give us our country back (Brexit) – bingo, we willen terug naar Dorpsstraat Ons Dorp. Terug naar af.

Opvallend, we blijken al onderweg. Gemeenten krijgen meer taken toegeschoven. In het *Financieele Dagblad* van 31 december 2016 staan boeiende interviews met lokale bestuurders die van wanten weten. Hun oplossing tegen populisme? Bezige Burgers. Het klinkt als een variant op de Blue Zone. Welke medeburgers hebben bescherming nodig? Wat zijn de lokale prioriteiten? Waarvoor is draagvlak?

Ruimte voor lokale verschillen vergroot de betrokkenheid. Die we vervolgens kunnen versterken door bestuurders, ambtenaren en externe adviseurs te rekruteren uit de eigen (deel)gemeente. Geen geflopte bestuurders uit Amsterdam die het nog eens dunnetjes overdoen in Almere. Geen ambtenaar die van Ommen naar Emmeloord tuft om het

polder-DNA te beschermen. Laten we de grote mond over Europa en de behoefte aan protectionisme lezen als een behoefte aan bescherming op lokaal niveau. Dus ja, laat de rijksoverheid op wereldniveau doorpakken maar lokaal een forse stap terugzetten.

Heroverwegen

Vrij van oude ideologische dogma's moeten we opnieuw bespreken waar de samenleving is doorgeschoten met regelgeving en controle, en waar nieuwe strengheid gewenst is. De vrije-marktideologie en het neoliberalisme hebben ons namelijk bepaald niet gevrijwaard van bureaucratie. Veel mensen ervaren daarvan de ellende in hun beroep, anderen lijden eronder als patiënt en cliënt.

Vertrouwen in het vakmanschap van 'de eigen mensen' moet weer leidend worden binnen (semi) overheidsorganisaties en maatschappelijke diensten zoals volkshuisvesting, onderwijs en zorg. Een minister die 'uit het vak' komt en zich niet als een meeknikker met een kluitje in het riet laat sturen, dat maakt indruk.

Het is ook belangrijk dat we opgroeien tot zelfstandige wezens en dan moeten we ons soms ook een buil kunnen vallen, of van een koude kermis thuis kunnen komen. Wie heel concreet een echte speeltuin aanlegt, ontdekt al snel dat ook daar tegenwoordig nogal wat regels bij komen kijken. Er mag nergens meer iets een beetje misgaan. Gevolg is dat het dan een keer helemaal misgaat. Een kind breekt eerder een been als het niet weet wat vallen is.

Het is dramatisch als een kind overlijdt tijdens schoolzwemmen of een schoolreisje. Het leven van alle kinderen wordt er echter niet veiliger en beter op als het

zwemmen maar wordt afgeschaft omdat docenten bang zijn dat er mogelijkwijs een ongeluk kán gebeuren en ze dan dood door schuld kan worden ingepeperd.

Psychiater en filosoof Damiaan Denys, tevens hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam en afdelingshoofd van de afdeling psychiatrie van het AMC, bevestigt dit: 'We zijn overal bang voor, terwijl de samenleving aantoonbaar veiliger is dan ooit. Het laat zien wat een fenomenaal krachtige emotie angst is. Het is de drijfveer voor bijna alles wat we doen, of liever gezegd: juist niet doen.'¹⁴⁷

Hoe moeilijk dat ook is, we moeten fouten durven maken en zo nodig plannen sneller leren bijstellen. Ik weet het, de dramatische vuurwerkcramp in Enschede (mei 2000) en de cafébrand in Volendam (nieuwjaarsnacht 2001), beide met vele doden en gewonden tot gevolg, hebben ernstig falen blootgelegd. De begrijpelijke reflex van publiek en politiek – dit mag nooit meer gebeuren – heeft geleid tot een afrekencultuur. Ambtenaren en gemeentebestuurders zijn huiverig geworden om ook maar een millimeter af te wijken van de procedure. Toch zullen we de procedures weer moeten ontheiligen en fouten durven – laten – maken, zodat de redelijkheid en de menselijkheid weer een plaats krijgen in de driehoek burger-overheid-bedrijfsleven.

De ruimte zoeken dus

Anderzijds krijgen we niet de wereld die we willen door iedereen zijn gang maar te laten gaan en het zelf maar te laten uitzoeken. We moeten scherp voor ogen houden hoe we een gelukkige, gezonde en welvarende samenleving bouwen. Onze angst voor betutteling lijkt maar al te vaak op gebrek aan inzicht in wat mensen wel en niet zelfstandig kunnen

